

Büdcə Təşkilatları üçün 23 № li Milli Mühasibat Uçotu Standartı

“Qeyri-birja əməliyyatları üzrə gəlirlər (Vergilər və Transferlər)”

ÜMUMİ MÜDDƏALAR

Standartın təyinatı

1. Bu Standart «Mühasibat Uçotu haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununa uyğun olaraq hazırlanmış və “Qeyri-birja əməliyyatları üzrə gəlirlər (Vergilər və Transferlər)” adlı İctimai Sektor üçün 23 №-li Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartına əsaslanmışdır.
2. Bu standart, Uçot Qaydaları və Büdcə Təşkilatları üçün Milli Mühasibat Uçotu Standartlarının Tətbiqi üzrə Şərhlər və Təvsiyələrdə öz əksini tapmış əlavə müddəalar nəzərə alınmaqla tətbiq olunmalıdır.

Məqsəd və tətbiqi sahəsi

3. Bu standart müəssisələrin birləşməsi ilə nəticələnən qeyri-birja əməliyyatları istisna olmaqla, digər qeyri-birja əməliyyatları üzrə yaranan gəlirlər ilə bağlı maliyyə hesabatlarına dair tələbləri təsvir edir.
4. Bu standart qeyri-birja əməliyyatları üzrə yaranan gəlirlərin tanınması və ölçülməsi, eləcə də, mülkiyyətçilər tərəfindən həyata keçirilən ayırmaların müəyyən edilməsi zamanı nəzərdən keçirilməli olan məsələləri əhatə edir. Birja əməliyyatları üzrə yaranan gəlirlərə ““Birja əməliyyatları üzrə gəlirlər” adlı Büdcə Təşkilatları üçün 9 № li Milli Mühasibat Uçotu Standartında toxunulur.
5. Dövlət müəssisələrinə daxil olan gəlirlər həm birja, həm də qeyri-birja əməliyyatları üzrə yarandığı halda, hökumətlərin və digər bu kimi təşkilatların gəlirlərinin əksər hissəsi, adətən, qeyri-birja əməliyyatları üzrə yaranır, məsələn:
 - (a) Vergilər; və
 - (b) Transferlər (nağd və nağdsız), o cümlədən, qrantlar, borcların silinməsi, cərimələr, miras, hədiyyələr, ianələr, habelə, natural formada olan məhsul və xidmətlər.
6. Mühasibat uçotunun hesablama metodu əsasında maliyyə hesabatları hazırlayan və təqdim edən təşkilat bu standartı qeyri-birja əməliyyatları üzrə yaranan gəlirlərin uçotu zamanı tətbiq edir.
7. Bu standart büdcə təşkilatlarına, bələdiyyə orqanlarına və büdcədən kənar fondlara tətbiq edilir.
8. Mühasibat uçotunu tənzimləyən qüvvədə olan normativ-hüquqi aktlar ilə bu Milli Mühasibat Uçotu Standartı arasında ziddiyyət yarandığı halda, Büdcə Təşkilatları üçün Milli Mühasibat Uçotu Standartı tətbiq edilir.

Əsas anlayışlar

9. Bu standartda istifadə edilmiş əsas anlayışlar aşağıdakı mənaları ifadə edir:

Büdcə Təşkilatları üçün 23 №-li Mühasibat Uçotunun Milli Standartı
Qeyri-birja əməliyyatları üzrə gəlirlər (Vergilər və Transferlər)

Köçürülmüş aktivlər ilə bağlı şərait elə şərtləri özündə əks etdirir ki, bu zaman aktivdə təcəssüm olunan gələcək iqtisadi səmərələr və ya xidmət potensialının alıcı (indossat) tərəfindən mənimsənilməsi tələb olunur və ya gələcək iqtisadi səmərələr və ya xidmət potensialı satıcıya (indossant) qaytarılmalıdır.

Aktiv üzərində nəzarət müəssisənin aktivdən istifadə edə və ya onun məqsədlərinə uyğun olaraq digər üsulla faydalana bildiyi və başqalarının həmin aktivdən kənarlaşdırma və ya onun istifadəsinə çıxışı digər üsulla tənzimləyə bildiyi zaman yaranır.

Vergi sistemi vasitəsilə ödənilən xərclər vergiləri ödəyib ödəməməyindən asılı olmayaraq benefisiarların, istifadəsinə çıxışı mövcud olan məbləğlərdir.

Cərimələr məhkəmə və ya digər hüquq tətbiqedicisi orqan tərəfindən müəyyən edildiyi kimi qanun və qaydaların şərtlərinin pozulması nəticəsində dövlət sektorunu təmsil edən təşkilatlar tərəfindən alınmış və ya alınmalı olan iqtisadi səmərələr və ya xidmət potensialıdır.

Köçürülmüş aktivlər ilə bağlı məhdudluqlar köçürülmüş aktivin istifadə edilə bildiyi məqsədləri məhdudlaşdıran və ya genişləndirən şərtlərdir, lakin müəyyən edilmiş qaydada proses həyata keçirilmədiyə təqdirdə bu şərtlər gələcək iqtisadi səmərələr və ya xidmət potensialının satıcıya (indossant) qaytarılmasının tələb olunduğunu vurğulayır .

Köçürülmüş aktivlər ilə bağlı şərtlər qanun və ya qaydalarda və ya mütləq şərtli razılışmalarda, xarici müəssisələr tərəfindən hesabat verən müəssisəyə köçürülmüş aktivin istifadəsi ilə bağlı üzərinə öhdəlik götürülməsini təcəssüm etdirən şərtlərdir.

Vergi xərcləri digərlərinin istifadə imkanını olmadığı halda bəzi vergi ödəyicilərini imtiyazla təmin edən vergi qanununun (məcəlləsinin) güzəştli müddəalarıdır.

Vergi hadisəsi dövlət, qanunverici və ya digər səlahiyyətli orqanın vergi qoyma predmeti üzrə müəyyənləşdirdiyi hadisədir.

Vergilər qanun və qaydalara uyğun olaraq, dövlət üçün gəlir təmin etmək məqsədilə yaradılmış dövlət sektorunda fəaliyyət göstərən təşkilatlara məcburi ödənilmiş və ya ödənilməli olan iqtisadi səmərələr və ya xidmət potensialıdır. Vergilər qanunun müddələrinin pozulması ilə bağlı üzərinə öhdəlik götürülməsini təcəssüm etdirən cərimələr və ya digər cəzaları əhatə etmir.

Köçürmələr (Transferlər) vergilərdən fərqli olaraq, qeyri-birja əməliyyatlarından yaranan gələcək iqtisadi səmərələrin və ya xidmət potensialının daxil olmalarıdır.

10. Digər Büdcə Təşkilatları üçün Milli Mühasibat Uçotu Standartlarında müəyyən edilən şərtlər bu standartda digər standartlarda olduğu kimi eyni mənada işlədilir və ayrıca nəşr edilən Müəyyən Edilən Terminlər Lüğətinə daxil edilir.

Qeyri-birja əməliyyatları

11. Təşkilat aşağıdakı şərtlər vasitəsilə hər-hansı əməliyyatın qeyri-birja əməliyyatı olub-olmamasını qiymətləndirməlidir:

Büdcə Təşkilatları üçün 23 №-li Mühəsibat Uçotunun Milli Standartı
Qeyri-birja əməliyyatları üzrə gəlirlər (Vergilər və Transferlər)

- (a) Təqribən eyni dəyərin mübadilə edildiyi aydın olduqda, bunlar birja əməliyyatlarıdır və digər Büdcə Təşkilatları üçün Milli Mühəsibat Uçotu Standartı çərçivəsində əhatə olunur;
- (b) Büdcə təşkilatı aldığı resursların əvəzində heç bir və ya nominal dəyər ödədikdə, bunlar qeyri-birja əməliyyatlarıdır və hazırki standartın tətbiq sahəsinə daxildir;
- (c) Təşkilat aldığı resursların müqabilində müəyyən qədər vəsait ödədikdə, lakin, həmin vəsait alınan resursların ədalətli dəyərində təqribən bərabər olmadıqda, təşkilat birja və qeyri-birja əməliyyatlarının vəhdətinin mövcud olub-olmamasını müəyyən edir və əməliyyatın hər bir komponenti müvafiq Büdcə Təşkilatları üçün Milli Mühəsibat Uçotu Standartına uyğun olaraq ayrıca tanınmalıdır; və
- (d) Əməliyyatların birja və ya qeyri-birja əməliyyatları olması dərhal aydın olmadıqda, əməliyyatların mahiyyətinin təhlili onların birja və ya qeyri-birja əməliyyatları olmasını müəyyən etməlidir. Əməliyyatın mahiyyət etibarilə birja və ya qeyri-birja əməliyyatı olmasını müəyyən edən zaman peşəkar mülahizələrdən istifadə olunur.

Gəlir

- 12. Təşkilat tərəfindən dövlət agentı, digər dövlət təşkilatı, digər təşkilat və ya digər üçüncü tərəf qismində topladığı vəsaitlər hesabat təqdim edən müəssisənin gəlirləri hesab edilmir.
- 13. Təşkilat qeyri-birja əməliyyatları vasitəsilə yaranan gəlirlər üzrə müəyyən xərclər sərf edərsə, gəlir gələcək iqtisadi səmərənin və ya xidmət potensialının ümumi daxilolmaları ilə əməliyyat xərcləri kimi tanınan resursların xaric olmaları arasında fərq kimi müəyyən edilir.
- 14. Çatdırılma və quraşdırma xərcləri “Torpaq, tikili və avadanlıqlar” adlı Büdcə Təşkilatları üçün 17 №-li Milli Mühəsibat Uçotu Standartına uyğun olaraq tanınan məbləğə daxil edilir.

Şərtlər

- 15. Şərtlər, yalnız, köçürülən aktivlərin qəbul edən şəxs (indossat) tərəfindən istifadəsinə dair qanunlar, normativlər və ya kənar tərəflər ilə icrası icbari olan müqavilələr vasitəsilə şərtlər müəyyən edildikdə yaranır. Şərait qəbul edən şəxs və ya onun nəzarət etdiyi müəssisə tərəfindən tətbiq edilən köçürülən aktiv üzrə istifadə şərtləri əsasında yaranmır.
- 16. Konstruktiv öhdəliklər şərtlər üzrə yaranmır. “Qiymətləndirilmiş öhdəliklər, şərti öhdəliklər və şərti aktivlər” adlı Büdcə Təşkilatları üçün 19 №-li Mühəsibat Uçotunun Milli Standartı konstruktiv öhdəliklərin tanınmasını və ölçülməsini tələb edir.

Köçürülmüş aktivlər ilə bağlı şərait

- 17. Köçürülmüş aktivlər ilə bağlı şərait (bundan sonra, şərait) təşkilatdan, müəyyən edilən qaydada, aktivlərin gələcək iqtisadi səmərəsini və ya xidmət potensialını istehlak etməyi və ya şəraitin pozulması təqdirdə gələcək iqtisadi səmərəni və ya xidmət potensialını indossanta (köçürmə edən tərəfə) qaytarmağı tələb edir. Bu baxımdan, indossat (qəbul edən tərəf) şəraitin şamil edildiyi aktiv üzrə nəzarət hüququ əldə etdikdən sonra gələcək iqtisadi səmərəni və xidmət potensialını üçüncü tərəflərə köçürmək üzrə cari öhdəliyə malik olur.
- 18. İnzibati cəhətdən münasiblik baxımından, köçürülmüş aktiv və ya digər iqtisadi səmərə və ya xidmət potensialı başqa məqsədlər üçün köçürülməsi səbəbindən digər aktivlər üzrə

Büdcə Təşkilatları üçün 23 №-li Mühəsibat Uçotunun Milli Standartı
Qeyri-birja əməliyyatları üzrə gəlirlər (Vergilər və Transferlər)

qaytarılacaq məbləğin çıxılması ilə səmərəli şəkildə geri ödəniləndə, hesabat təqdim edən təşkilat özünün maliyyə hesabatlarında ümumi məbləği tanımalıdır.

Köçürülmüş aktivlər ilə bağlı məhdudiyyətlər

19. Köçürülmüş aktivlər üzrə məhdudiyyətlər (bundan sonra, məhdudiyyətlər) aktivin müəyyən olunan qaydada təmin edilmədiyi təqdirdə köçürülmüş aktivlərin və ya digər gələcək iqtisadi səmərənin və ya xidmət potensialının köçürməni edən tərəfə geri qaytarılmasını tələb etmir. Bu baxımdan, qəbul edən tərəf məhdudiyyətin şamil edildiyi aktiv üzrə nəzarət hüququ əldə etdikdən sonra gələcək iqtisadi səmərəni və xidmət potensialını üçüncü tərəflərə köçürmək üzrə cari öhdəliyə malik olmur.

Mahiyyətin formadan üstünlüyü

20. Şərtlərin şərait və ya məhdudiyyət olduğunu müəyyən edən zaman şərtlərin sadəcə olaraq formasını deyil, məzmununun mahiyyətini də nəzərdən keçirmək lazımdır.

Vergilər

21. Standartın 9-cu maddəsində verilən vergi anlayışına uyğun olaraq, ianələr və üzvlük haqqlarının ödənilməsi kimi dövlətə və ya ictimai sektora məxsus müəssisəyə edilən könüllü transferlər qeyri-birja əməliyyatlarının nəticəsi ola bilsələr belə, vergi hesab edilmir.

Qeyri-birja əməliyyatları üzrə resursların ilkin daxilolmalarının təhlili

22. Mülkiyyətçilər tərəfindən edilən ayırmalar gəlirlərin artması ilə nəticələnmədiyi üçün hər bir əməliyyat təhlil edilir və mülkiyyətçilərin etdiyi istənilər ayırmalar ayrıca uçota alınır. Əməliyyatların uçotuna dair tələblər standartın 23-66-cı maddələrində göstərilmişdir.

Aktivlərin tanınması

23. Natural formada olan xidmətlər istisna olmaqla, qeyri-birja əməliyyatları üzrə aktiv anlayışına uyğun gələn resursların daxil olması, yalnız və yalnız, aşağıdakı şərtlər çərçivəsində aktiv kimi tanınmalıdır:
 - (a) Aktiv ilə bağlı olan gələcək iqtisadi səmərənin və xidmət potensialının müəssisəyə daxil olması ehtimalı mövcud olduqda; və
 - (b) Aktivin ədalətli dəyəri etibarlı şəkildə ölçülə bildikdə.

Aktiv üzərində nəzarət

24. Resursların təşkilata köçürülməsi niyyətinin açıqlanması, öz-özlüyündə, resursların indossat (qəbul edən şəxs) tərəfindən nəzarət edilən resurslar kimi müəyyən edilməsi üçün kifayət etmir. Köçürmə razılaşması resursların köçürülməsindən əvvəl tələb edildikdə, indossat (alıcı) olan təşkilat müvafiq razılaşma icbari xarakter daşımadan resursları nəzarət edən resurslar kimi müəyyənləşdirməməlidir. Təşkilat, resurslar üzrə icrası icbari olan tələbə malik olmadıqda, indossantın (köçürməni edən şəxsin) sözügedən resurslara çıxış imkanını istisna edə və ya tənzimləyə bilməz.

Ötən dövrün hadisələri

25. Aktiv üzərində nəzarət hüququ yaradan keçmiş dövrün hadisələrinə alış, vergi hadisəsi və ya transfer daxil ola bilər. Gələcəkdə baş verməsi gözlənilən əməliyyatlar və ya hadisələr, özü-özlüyündə, aktivlər yaratmırlar.

Resursların daxil olması mümkünlüyü

26. Resursların daxil olması mümkünlüyü resursların daxil olması ehtimalının onların daxil olmaması ehtimalından çox olması deməkdir. Təşkilat resursların daxil olması mümkünlüyünü müəyyən edən zaman resursların oxşar daxil olmaları üzrə keçmiş təcrübəsinə və vergi ödəyicisi və ya köçürməni edən şəxs baxımından gözləntilərinə əsaslanmalıdır.

Şərti aktivlər

27. Aktivin əsas xüsusiyyətlərinə malik olan lakin, tanınma meyarlarına uyğun gəlməyən maddələr “Qiymətləndirilmiş öhdəliklər, şərti öhdəliklər və şərti aktivlər” adlı Büdcə Təşkilatları üçün 19 №-li Mühəsibat Uçotunun Milli Standartının tələblərinə əsasən qeydlərdə şərti aktiv kimi açıqlana bilər.

Mülkiyyətçilər tərəfindən ayırmalar

28. Mülkiyyətçilər tərəfindən ayırmalar “Maliyyə hesabatlarının təqdimatı” adlı Büdcə Təşkilatları üçün 1 №-li Mühəsibat Uçotunun Milli Standartında müəyyən edilmişdir. Əməliyyatın mülkiyyətçilər tərəfindən ayırmalar meyarına uyğun gəlib-gəlmədiyini müəyyən edən zaman əməliyyatın forması deyil, daha çox, mahiyyəti nəzərdən keçirilir. Əgər əməliyyat formasına malik olmasına baxmayaraq, əməliyyatın mahiyyəti kredit və ya digər başqa öhdəlik və ya gəlir növüdürsə, o zaman, təşkilat onu bu cür tanımalı və əhəmiyyətli olduğu təqdirdə, qeydlərdə müvafiq açıqlama verməlidir.

Əməliyyatın birja və qeyri-birja komponentləri

29. Aktiv həm birja, həm də qeyri-birja komponentlərinə malik əməliyyat çərçivəsində əldə edildikdə, təşkilat birja komponentini digər Büdcə Təşkilatları üçün Mühəsibat Uçotunun Milli Standartlarına uyğun olaraq tanıyır. Qeyri-birja komponenti bu standartın prinsip və tələblərinə uyğun olaraq tanınır. Əməliyyatın xarakterik birja və ya qeyri-birja komponentlərinə malik olmasını müəyyən etmək məqsədilə mülahizələrdən istifadə edilir. Birja və ya qeyri-birja komponentlərini fərqləndirmək mümkün olmadıqda isə əməliyyat qeyri-birja əməliyyatı kimi nəzərdən keçirilir.

İlkin tanınma zamanı aktivlərin ölçülməsi

30. Qeyri-birja əməliyyatı vasitəsilə əldə edilən aktiv ilkin olaraq onun alış tarixinə olan ədaləti dəyəri ilə ölçülməlidir.

Qeyri-birja əməliyyatları üzrə gəlirlərin tanınması

31. Qeyri-birja əməliyyatı üzrə daxil olan və aktiv kimi tanınan resurslar (eyni daxilolma üzrə tanınan öhdəlik istisna olmaqla) gəlir kimi tanınmalıdır.
32. Təşkilat qeyri-birja əməliyyatı üzrə daxil olan və aktiv kimi tanınan resurslar baxımından öhdəlik kimi tanınan cari məsuliyyətlərin yerinə yetirərsə, o zaman, tanınan öhdəliyin balans dəyərini azaltmalı və müvafiq azalmaya bərabər olan gəlirin məbləğini tanımalıdır.
33. Gəlirin tanınması vaxtı şəraitin xüsusiyyətindən və onların yerinə yetirilməsindən asılıdır.

Qeyri-birja əməliyyatları üzrə gəlirlərin ölçülməsi

34. Qeyri-birja əməliyyatı üzrə gəlirlər müəssisə tərəfindən tanınan aktivlərin dəyərində olan artım ilə ölçülməlidir.

Öhdəlik kimi tanınan cari məsuliyyətlər

35. Qeyri-birja əməliyyatı üzrə yaranan və öhdəlik meyarlarına uyğun gələn cari məsuliyyətlər, yalnız və yalnız, aşağıdakı şərtlər daxilində öhdəlik kimi tanınmalıdır:
- (a) Məsuliyyətin yerinə yetirilməsi üçün gələcək iqtisadi səmərəni və ya xidmət potensialını təcəssüm etdirən resursların xaric olmasının tələb ediləcəyi ehtimal olunduqda; və
 - (b) Öhdəliyin məbləği üzrə etibarlı qiymətləndirmələr aparıla bildikdə.
36. Hesabat təqdim edən təşkilat resursları vergi hadisəsindən əvvəl tanıyarsa, o zaman, vergi hadisəsi baş verənə qədər qabaqcadan qəbul edilən resursların həcmində bərabər olan öhdəlik məbləği tanınacaqdır.
37. Hesabat təqdim edən təşkilat resursları icrası icbari olan köçürmə razılaşmasından əvvəl qəbul edərsə, o zaman, razılaşmanın icbari xarakter almasına qədər, qabaqcadan qəbul edilən resurslar üzrə öhdəliyi tanıyır.

Köçürülmüş aktivlər üzrə şərait

38. Köçürülmüş aktivlər üzrə şərait ilkin olaraq Standartın 35-ci maddəsinə əsasən tanınmalı olan cari məsuliyyətlər yaradacaqdır.
39. Şərtlərin şərait və ya məhdudiyyətlər yaratmasını müəyyən etmək məqsədilə, təşkilat resursların daxil olması ilə əlaqəli olan hər bir şərti təhlil etməlidir.

İlkin tanınma zamanı öhdəliklərin ölçülməsi

40. Öhdəlik kimi tanınan məbləğ hesabat tarixi üzrə cari məsuliyyətin yerinə yetirilməsi üçün tələb olunan məbləğin ən münasib qiymətləndirilməsini əks etdirməlidir.

Vergilər

41. Vergi hadisəsi baş verdikdə və aktivin tanınması meyarları ödənildikdə, təşkilat vergilər baxımından aktivləri tanınmalıdır.

Vergi hadisəsi

42. Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsi müxtəlif vergilər üzrə vergi hadisəsini müəyyən edir. Azərbaycan Respublikasının qanunlarında və ya normativ sənədlərində digər hallar nəzərdə tutulmadıqda, vergi hadisəsi aşağıdakı kimi təyin edilir:
- (a) Mənfəət vergisi vergi dövrü ərzində vergi ödəyicisi tərəfindən ölçülə bilən mənfəətin əldə edilməsi zamanı yaranır;
 - (b) Əlavə dəyər vergisi vergi dövrü ərzində vergi ödəyicisi tərəfindən vergi tutulan fəaliyyətin həyata keçirilməsi zamanı yaranır;
 - (c) Mal və xidmətlər üzrə vergi vergi dövrü ərzində vergi qoyulan mal və xidmətlərin alışı və ya satışı zamanı yaranır;
 - (d) Gömrük rüsumu gömrük rüsumü şamil edilən mal və xidmətlərin gömrük sərhədlərini keçməsi zamanı yaranır;
 - (e) Vərislik rüsumu vergi tutulan mülkiyyətə malik şəxsin vəfat etməsi zamanı yaranır; və

- (f) Əmlak vergisi, vergi dövrü olaraq tətbiq edildikdə, vergilərin qoyulması tarixinin və ya müddətinin qəbul edilməsi zamanı yaranır.

Vergilərin qabaqcadan qəbul edilməsi

43. Aktiv və öhdəlik anlayışlarına, habelə, Standartın 41-ci maddəsinin tələblərinə uyğun olaraq, vergi hadisəsindən əvvəl qəbul edilən vergi resursları aktiv və öhdəlik (qabaqcadan qəbul etmə) kimi tanınır. Çünki, təşkilatın resurslar üzrə daxilolmaları qəbul etməsinə baxmayaraq, təşkilatın vergi hüququnu təsbit edən hadisə hələ baş verməmişdir və vergi üzrə gəlirlərin tanınması meyarları ödənilməmişdir.

Vergi əməliyyatları üzrə yaranan aktivlərin ölçülməsi

44. Təşkilatlar standartın 30-cu maddəsinin tələblərinə cavab verən vergi əməliyyatları üzrə yaranan aktivlərin ölçülməsi üçün uçot siyasəti hazırlamalıdır. Sözügedən aktivlərin qiymətləndirilməsi üçün tətbiq ediləcək uçot siyasətləri həm vergi əməliyyatları üzrə yaranacaq resursların dövlətə daxil olması ehtimalını, həm də, müvafiq aktivlərin ədalətli dəyərini nəzərə almalıdır.
45. Vergi əməliyyatları üzrə yaranan aktiv və gəlirlərin statistik modellər vasitəsilə ölçülməsi tanınan aktiv və gəlirlərin faktiki məbləğinin vergi ödəyicisi tərəfindən cari hesabat dövründə ödənilməli olan, lakin, növbəti hesabat dövrlərində verilən məbləğdən fərqlənməsi ilə nəticələndiyi təqdirdə, “Uçot siyasəti, uçot qiymətlərində dəyişikliklər və səhvlər” adlı Büdcə Təşkilatları üçün 3 №-li Mühəsibat Uçotunun Milli Standartına uyğun olaraq qiymətləndirmələr üzrə düzəlişlər ediləcəkdir.

Vergi sistemi və vergi məsrəfləri vasitəsilə ödənilən xərclər

46. Vergi üzrə gəlirlər məcmu məbləğdə tanınmalıdır. Bu zaman, vergi sistemi vasitəsilə ödənilən xərclər çıxılmamalıdır.
47. Vergi üzrə gəlirlər vergi məsrəflərinin məbləğini əhatə etməməlidir.

Transferlər

48. Standartın 61-ci maddəsinə uyğun olaraq, köçürülmüş resurslar aktiv anlayışına uyğun gəldikdə və aktiv kimi tanınma meyarlarına cavab verdikdə, təşkilat transferlər ilə əlaqədar olan aktivləri tanınmalıdır.
49. Transferlər qrantları, borcların bağışlanılmasını, cərimələri, mirasları, hədiyyələri, ianələri və natural formada olan məhsul və xidmətləri əhatə etməlidir.
50. Razılaşmanın şərtlərinə əsasən indossat (alıcı tərəf) olan təşkilat əldə edilən resursların müqabilində onların dəyərinə təqribən bərabər məbləğ ödəməli olarsa, o zaman, sözügedən razılaşma transfer razılaşması deyil, birja əməliyyatı üzrə müqavilə olacaq və “Birja əməliyyatları üzrə gəlirlər” adlı Büdcə Təşkilatları üçün 9 №-li Mühəsibat Uçotunun Milli Standartına uyğun olaraq uçota alınacaqdır.

Köçürülmüş aktivlərin ölçülməsi

Büdcə Təşkilatları üçün 23 №-li Mühəsibat Uçotunun Milli Standartı
Qeyri-birja əməliyyatları üzrə gəlirlər (Vergilər və Transferlər)

51. Standartın 30-cu maddəsinin tələblərinə uyğun olaraq, köçürülmüş aktivlər onların əldə etmə tarixinə olan ədalətli dəyəri əsasında ölçülür. Təşkilatlar aktivlərin tanınması və ölçülməsi məqsədilə Büdcə Təşkilatları üçün Mühəsibat Uçotunun Milli Standartlarına uyğun olan uçot siyasətləri hazırlamalıdır.

Borcların bağışlanması və öhdəliyin qəbul edilməsi

52. Keçmiş borclar, artıq, öhdəlik anlayışına uyğun olmadıqda və ya öhdəlik kimi tanınma meyarlarına cavab vermədikdə, təşkilatlar borcların bağışlanması üzrə gəlirləri tanınmalıdır. Lakin, bu zaman, borcların bağışlanması mülkiyyətçilər tərəfindən ayrımlar anlayışına uyğun gəlməməlidir.
53. Nəzarət edən təşkilat tamamilə nəzarət edilən təşkilata məxsus borcları bağışlayarsa və ya onun öhdəliyini öz üzərinə götürərsə, o zaman, standartın 28-ci maddəsində qeyd edildiyi kimi, müvafiq əməliyyat mülkiyyətçilər tərəfindən ayrımlar qismində nəzərdən keçirilə bilər.
54. Borcların bağışlanması üzrə yaranan gəlirlər bağışlanan borcların ədalətli dəyəri əsasında ölçülür. Bu, adətən, bağışlanan borcların balans dəyəri olacaqdır.

Cərimələr

55. Debitor borclar aktiv anlayışına uyğun gəldikdə və Standartın 23-ci maddəsinə uyğun olaraq aktiv kimi tanınma meyarlarına cavab veridkə, cərimələr gəlir kimi tanınır. Cərimələr üzrə yaranan aktivlər resursların təşkilata daxil olması üzrə ən münasib qiymətləndirmələr əsasında ölçülür.

Miras

56. Aktiv anlayışına uyğun gələn miras aktiv kimi, gələcək iqtisadi səmərənin və ya xidmət potensialının müəssisəyə daxil olması ehtimalı mövcud olduqda və aktivin ədalətli dəyəri etibarlı şəkildə ölçülə bildikdə gəlir kimi tanınır.
57. Miras alınan və ya alınacaq resursların ədalətli dəyəri ilə ölçülür. Miras aktivlərin ədalətli dəyəri standartın 60-cı maddəsində əks olunan hədiyyə və ianələrdə olduğu kimi müəyyən edilir.

Hədiyyə və ianələr, o cümlədən, natural məhsullar

58. Pul vəsaitləri və ya digər monetar aktivlərin hədiyyələri və ianələri, habelə, natural məhsullar üçün gələcək iqtisadi fayda və ya xidmət potensialı təcəssüm etdirən resurslar üzrə nəzarət yaranan ötən dövrə dair hadisələr, adətən, hədiyyə və ya ianələrin alınmasıdır. Natural xidmətlərin hədiyyəsi və ya ianəsinin tanınması standartın aşağıdakı 61 və 62-ci maddələrində göstərilmişdir.
59. Hədiyyə və ianələri (natural formada olanlar istisna olmaqla) aktiv kimi, gələcək iqtisadi səmərənin və ya xidmət potensialının təşkilata daxil olması ehtimalı mövcud olduqda və aktivin ədalətli dəyəri etibarlı şəkildə ölçülə bildikdə gəlir kimi tanınır.
60. İlkin tanınma zamanı hədiyyə və ianələr, o cümlədən, natural formada olan məhsullar onların əldə etmə tarixinə olan ədalətli dəyəri (hər hansı aktiv bazara istinad etməklə və ya qiymətləndirmə yolu ilə müəyyən edilə bilər) ilə ölçülür.

Natural xidmətlər

61. Təşkilat natural xidmətləri gəlir və aktiv kimi tanıya bilsə də, bu, məcburi şəkildə tələb olunmur.
62. Natural xidmətlər sinfini əhatə edən uçot siyasəti hazırlayan zaman təşkilat müxtəlif amilləri, o cümlədən, müvafiq natural xidmətlərin təşkilatın maliyyə vəziyyətinə, fəaliyyətinə və pul vəsaitləri hərəkətinə təsirini nəzərdən keçirməlidir. Natural xidmətlər sinfinin tanınmamağına dair qərar qəbul edərkən, oxşar mühitdə fəaliyyət göstərən oxşar müəssisələrin təcrübəsi də nəzərdən keçirilməlidir.

Şifahi Öhdəliklər

63. Şifahi öhdəliklər sifarişçi müəssisəyə aktivlərin köçürülməsi ilə bağlı icrası icbari olmayan öhdəliklərdir. Təşkilat şifahi öhdəlikləri aktiv və ya gəlir kimi tanınamalıdır. Şifahi öhdəlik üzrə maddə nəticə etibarilə sifarişçi müəssisəyə köçürülsə, standartın yuxarıda qeyd edilən 58 və 60-cı maddələrinə uyğun olaraq hədiyyə və ya ianə kimi tanınacaqdır. “Qiymətləndirilmiş öhdəliklər, şərti öhdəliklər və şərti aktivlər” adlı Büdcə Təşkilatları üçün 19 № li Milli Mühasibat Uçotu Standartının tələblərinə uyğun olaraq şifahi öhdəliklər açıqlamaları şərti aktivlər kimi qəbul edə bilər.

Köçürmələrin qabaqcadan alınması

64. Təşkilat resursları köçürmə üzrə razılaşmalar icbari xarakter daşımazdan əvvəl alarsa, o zaman, resurslar aktiv anlayışına uyğun gəldikdə və aktiv kimi tanınmaq meyarlarına cavab verdikdə onlar aktiv kimi tanınır. Təşkilat, həmçinin, köçürmə üzrə razılaşmalar icbari xarakter daşımazdan əvvəl qabaqcadan qəbul edilmiş öhdəlikləri də tanıyacaqdır.

Açıqlamalar

65. Təşkilat ümumi məqsədli maliyyə hesabatlarında və ya müvafiq qeydlərdə aşağıdakıları açıqlamalıdır:
- (a) Əsas siniflər üzrə aşağıdakıları ayrıca göstərməklə hesabat dövründə tanınan qeyri-birja əməliyyatları üzrə gəlirlərin məbləğini:
 - (i) Vergilər, əsas vergi siniflərini ayrıca göstərməklə; və
 - (ii) Köçürmələr, köçürmə üzrə əsas gəlirlər siniflərini ayrıca göstərməklə.
 - (b) Qeyri-birja gəlirləri üzrə tanınan debitor borcların həcmi;
 - (c) Şəraitin təsirinə məruz qalan köçürülmüş aktivlər üzrə tanınan öhdəliklərin həcmi;
 - (d) Məhdudiyyətlərin təsirinə məruz qalan tanınan aktivlərin həcmi və müvafiq məhdudiyyətlərin xüsusiyyətləri;
 - (e) Qeyri-birja əməliyyatları üzrə qabaqcadan alınmasının mövcudluğu və həcmi; və
 - (f) Hər hansı silinən öhdəliklərin həcmi.
66. Təşkilat qeydlərdə aşağıdakıları açıqlamalıdır:
- (a) Qeyri-birja əməliyyatları üzrə gəlirlərin tanınması üçün qəbul edilən uçot siyasətləri;
 - (b) Qeyri-birja əməliyyatları üzrə əsas gəlir sinifləri üçün daxil olan resursların ədalətli dəyərinin ölçüldüyü metod;
 - (c) Vergi hadisəsi baş verən dövr üzrə müəssisənin etibarlı şəkildə ölçə bilmədiyi əsas vergi gəlirləri sinifləri üçün verginin xüsusiyyətinə dair məlumat; və

Büdcə Təşkilatları üçün 23 №-li Mühəsibat Uçotunun Milli Standartı
Qeyri-birja əməliyyatları üzrə gəlirlər (Vergilər və Transferlər)

- (d) Alınan natural xidmətləri ayrıca göstərməklə əsas miras, hədiyyə və ianə siniflərinin xüsusiyyəti və növləri;

Keçid müddəaları

67. Təşkilatlardan bu standartın ilk dəfə qəbul edildiyi tarixdən etibarən növbəti beş il müddətini əhatə edən hesabat dövrləri üçün vergi gəlirlərinin tanınması və ölçülməsi ilə bağlı uçot siyasətlərinin dəyişdirilməsi tələb olunmur.
68. Təşkilatlardan bu standartın ilk dəfə qəbul edildiyi tarixdən etibarən növbəti üç il müddətini əhatə edən hesabat dövrləri üçün vergi gəlirləri istisna olmaqla qeyri-birja əməliyyatları üzrə gəlirlərin tanınması və ölçülməsi ilə bağlı uçot siyasətlərinin dəyişdirilməsi tələb olunmur.
69. Standartın 67-ci maddəsində təsbit edilən beş il və ya 68-ci maddəsində təsbit edilən 3 müddəti başa çatmazdan əvvəl qeyri-birja əməliyyatları üzrə gəlirlərin tanınması və ölçülməsi ilə bağlı uçot siyasətlərində edilən dəyişikliklər yalnız hazırki standartın uçot siyasətinə tam uyğun olmalıdır. Təşkilatlar qeyri-birja əməliyyatları üzrə gəlirlərə dair uçot siyasətlərini siniflər üzrə dəyişə bilər.
70. Təşkilat 67 və ya 68-ci maddələrdə əks olunan keçid müddəalarının təmin etdiyi güzəştlərdən istifadə edən zaman, müvafiq faktı açıqlamalıdır. Müəssisə, həmçinin, hansı gəlir siniflərinin bu standart, hansıların isə hazırki standartın tələblərinə uyğun olmayan uçot siyasəti əsasında tanınmasına, eləcə də, standartın tələblərinə uyğun olan uçot siyasətlərinin həyata keçirilməsi istiqamətində müəssisələrin əldə etdiyi nailiyyətlərə dair məlumat təqdim etməlidir. Müəssisə bu standartın tələblərinə uyğun olan uçot siyasətlərinin həyata keçirilməsi istiqamətində öz planını açıqlamalıdır.
71. Təşkilat keçid müddəalarının güzəştlərindən ikinci və növbəti hesabat dövrlərində də faydalanarsa, o zaman, əvvəllər digər metod əsasında tanınan, lakin, hazırki standartda uyğun olaraq tanınmayan qeyri-birja əməliyyatları üzrə gəlir siniflərinə dair təfsilatları açıqlamalıdır.

Qüvvəyə minmə tarixi

72. Hazırkı Standart Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyinin müəyyən etdiyi tarixdən sonra tətbiq edilir.
73. Əgər təşkilat Büdcə Təşkilatları üçün Milli Mühəsibat Uçotunun Standartında qeyd edildiyi kimi maliyyə hesabatı məqsədilə mühəsibat uçotunun hesablama metodunu qəbul edərsə, yuxarıda qeyd edilən hüquqi qüvvəyə minmə tarixindən sonra standart təşkilatın qəbul tarixi və ondan sonrakı dövr üçün illik maliyyə hesabatına tətbiq ediləcəkdir.